

De ijver voor de kerk des Heeren en voor de waarheid maakte Calvijn scherpziende. Hij zag 't gevaar van eierzuchtige, onzedelijke, onvaste en romaniseerende Gereformeerde predikanten als Caroli. Farel wilde persoonlijk vergeven en vergeten, doch hij vergat te waken voor de kudde. Calvijns ijver was met zonde bevestigd. Maar zijn toorn was zakelijk heilig, omdat het tenslotte was om der waarheid wil en in den trouwen overgegeven dienst des Heeren.

De geschiedenis heeft Calvijn zakelijk volkomen in het gelijk gesteld. Of liever: de Heere heeft „zijn gerechtigheid doen voortkomen als de middag“.

Doumergue schrijft: „Farel en zijn ambtgenooten gaven meer het bewijs van hun goed hart, dan van doorzicht.“

Dat Calvijn echter ook wel een „goed hart“ had voor zijn „medemenschen“, ja ook voor onwaardigen als Caroli, kan blijken uit een brief van hem aan Caroli zelf, dien ik in een volgend artikel als slot van deze reeks wil geven.

A. JANSE.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbelsche Zeevaart.

IV.

Schoone havens.

De reis met het Alexandrijnsche graanschip ging al niet beter dan de overtocht met den Adramytener.

„En als wij vele dagen langzaam voortvoeren, en nauwelijks tegenover Cnidus gekomen waren, overmits de wind het ons niet toeliet, zoo voeren wij onder Creta heen, tegenover Salmone“ (vers 7).

Al te gaan op den koers die gestuurd werd, hadden ze waarschijnlijk het plan om tusschen Creta en Griekenland door te varen en vervolgens koers te zetten naar de Straat van Messina. Mogelijk zouden ze Pyraeus hebben aangekomen.

Ze vertrekken van Myra en volgen voorloopig de kust. Langs Patara, tusschen Rhodes en den vasten wal door, tot Cnidus.

De golfstroom had hen reeds bij kaap Chelidion verlaten. Waarschijnlijk stonden ook landen zeewind niet meer door, daar het reeds laat in den tijd was. Ze waren dus overgeleverd aan den heerschenden wind. Blijkens den tekst was deze van dien aard, dat ze „langzaam voortvoeren“. En nauwelijks tot Cnidus konden komen. Nauwelijks wil zeggen: met moeite. Een zelfde woord dat we eveneens in de verzen 8 en 16 aantreffen.

Bij Cnidus gekomen veranderen zij van koers. Ze sturen niet meer N.N.W., maar ongeveer Z. ten W. (Zoo nauwkeurig als wij aangeven, hebben ze niet gestuurd, de „ouden“ kenden de tusschenstreken niet.)

Er heeft gedurende het eerste stuk der reis een noordelijke wind gewaaid, die hen „niet toeliet“ verder te varen. Van Cnidus stevenden ze dan ook om de zuid naar Creta. Dwaars van dit eiland, nabij het voorgebergte van Salmone, tusschen de oostkust en het eilandje Kaso, hebben ze weer moeite. Ze kunnen nauwelijks (vers 8) (met moeite), kaap Sidero „ronden“¹⁾. Een bewijs dat toen ineens een harde zuid zuid westelijke wind woei. Langs de zuidkust van Creta loopen ze Schoone Havens binnen.

Schoone Havens is een naam die de Statenvertalers gegeven hebben aan een landingsplaats op de zuidkust van Creta. (Niet op de noord-oostkust, zooals Harting in zijn Handwoordenboek N. Test. abusievelijk aangeeft.) Men zou het ook kunnen noemen „Goedereede“, hetgeen zoowel door Prof. de Zwaan in „Tekst en Uitleg“ als door Prof. van Rhijn²⁾ wordt gebezigd. Luther noemt het heel merkwaardig „Gutfart“. Breusing vertaalt evenals de Statenvertalers „Schön-hafen“. De Grieksche tekst bij Nestle leest: Kalous liménas. De zeeaanwijzingen (The Mediterranean Pilot Vol. IV, Fifth ed. 1918) noemen het Kalo Limniones. Een baai, die volgens Breusing onder de beschrijving van kusten voor de zeevaart in de Oudheid, niet voorkomt.

Volgens de meer genoemde „Zeeaanwijzingen“ is Kalo Limniones een kleine baai, 3½ mijl ten oosten van kaap Littinos (Matala). Naar het oosten ligt het open, gedeeltelijk beschermd door twee kleine eilandjes, St. Paul en Megalo-nisi. De baai verdient geen aanbeveling als ankerplaats voor den winter. Hoewel het tegenwoordig voor dit doel beter geschikt is dan in de dagen van den apostel Paulus.

Waar deze ree onveilig was, hoe heeft men haar dan „Kalos“ d.w.z. „schoon“ of „goed“ kunnen noemen? Barde veronderstelt uit „euphemistische redenen“. Redenen die de werkelijkheid ver-goelijken.

Breusing oppert de meening dat de bewoners deze plaats zoo noemden. Dus uit eigenbelang, om het schip bij hen te houden. Pas later, in de

Middeleeuwen zouden monniken uit een naburig klooster den naam Kalo Limniones als eigenaam hebben ingevoerd.

Deze laatste verklaring is in strijd met den tekst. Toen Paulus er kwam was daar „een zekere plaats, genaamd Schoone Havens“.

Maar al was ze ongeschikt voor overwinteren, wat uitsluitend te Fenix kon plaats hebben, daarom kon de baai om haar natuurschoon b.v. nog wel geroemd worden. Ook is het mogelijk dat de naam van zeevaarders afkomstig is, die na maanden reizen aldaar landden, blij een reede bereikt te hebben.

De Romein is er slechts binnen geloopt om te overleggen wat ze verder zullen doen.

„En als veel tijd verlopen, en de vaart nu zorgelijk was, omdat ook de vasten nu voorbij was...“ (vers 9).

De reis tot Cnidus had „vele dagen“ gekost. En als ze eenmaal op zuid-Creta geankerd liggen is „veel tijd verlopen“.

Vers 9 geeft voor het eerst in dit verhaal een tijdsbepaling, n.l. de vasten. Met de vasten wordt ongetwijfeld bedoeld de Groote Verzoendag.

Blijkens Leviticus 16: 29 en 23: 27 was de tiende der zevende maand, de maand Tisri, de dag van „verootmoediging en verzoening“.

Het vermoeden van Bentley (Harting, Handwoordenboek N. T.) als zou voor „Nestea“ (vasten) etésian gelezen moeten worden, heeft geen grond. De etésian is een noord-oostelijke wind die in den archipel veel voorkomt. Men zou dan aldus lezen: „En als veel tijd verlopen en de vaart nu zorgelijk was, omdat ook de etésian nu voorbij was...“

De etésian zou hier, volgens Bentley, tijdsbepaling worden. Mijns inziens onjuist. Want waarschijnlijk zouden Theofilus en de andere lezers aan deze mededeeling niets gehad hebben. Daarentegen wisten ze wel dat de „nestèla“ de groote verzoendag was.

Die viel ongeveer in begin October.

De vaart werd nu „zorgelijk“. In 't grieksch staat eigenlijk: onzeker, bedriegelijk, gevaarlijk. Zorgelijk is mooi vertaald. Men spreekt nog van „zorgelijke vaart“. D. w.z. een navigatie die zorgen meebrengt. Zorgelijk varen wil zeggen dat er meer risico aan verbonden is dan anders. En dat risico bestond voor de Romeinen hierin: niet dat het schip onzeewaardig zou zijn of onbestand tegen de winterstormen. Dat is wel anders gebleken. Maar omdat ze den weg naar Italië niet zouden kunnen vinden. De weinige sterrenbeelden en de zon die eenigszins leiding gaven bij hun plaatsbepalen — hoe primitief ook — waren in het najaar veelal achter wolken. De dagen werden korter en de lichten donker. Deze omstandigheden zouden voor hen die zich buiten het gezicht van de kust waagden, funest kunnen worden.

Ook met dit vraagstuk zat de leiding aan boord. Reeds enkele dagen lagen ze op de ree. Iedere dag kostte proviand, onderhoud en gage. En met dat al bleef de lading in het schip. En dan een graanlading.

Wat moeten ze doen? Overwinteren? Maar waar? Op deze ree, die allerminst veilig was? En dan, was er voldoende drinkwater? In de oude Zeilaanwijzingen stond daarvan niets vermeld.

Er wordt nu scheepsraad gehouden.

Daaraan nemen deel: de hoofdman, Julius; de stuurman; de schipper; en Paulus.

Uit vers 11 zou men kunnen opmaken, dat slechts deze vier mannen aan de bespreking hebben deelgenomen. Het schijnt dat Julius hierbij de leiding gehad heeft. Een bewijs dat het vraagstuk der gevangenen het belangrijkste was. En eerst daarna schip, lading, passagiers en bemanning aan de orde kwamen.

Paulus daarentegen denkt aan alles en allen. Hij adviseert heel merkwaardig. Het schijnt reeds voorop vast te staan dat ze daar niet zullen blijven. En nu zegt Paulus niet rechtstreeks: ge moet hier blijven. Dat laat hij aan de leiding over. Hij zegt: „Mannen“. (Veel flinker klinkt het dan Luthers vertaling: „Lieber Männer“. Kenmerkend Duitsch.)

„Mannen, ik zie, dat de vaart zal geschieden met hinder en groote schade, niet alleen van de lading en van het schip, maar ook van ons leven.“

Het zou rockeloos zijn van Kalo Limniones te vertrekken.

„Doch de hoofdman geloofde meer den stuurman en den schipper, dan hetgeen van Paulus gezegd werd“.

Voor stuurman en schipper zou men ook kunnen lezen: kapitein en supercargó. In 't grieksch worden ze genoemd: kubernétes en naukleros. Breusing vertaalt: Schiffer und Schiffsherr.

De Alexandrijnsche graanschepen behoorden aan het Romeinsche gouvernement. Van een „Schiffsherr“ als particulier reeder kan niet worden gesproken. Want het Rijk, de Staat was de directie.

De „Classis Alexandrina“, waartoe het schip van Paulus behoorde, bestond uit vele schepen. Dat een lid van de Directie hier aanwezig zou zijn kan men uit het grieksch woord niet afleiden.

Het zou ook al heel toevallig zijn, dat juist daar aan boord — een vloot van zooveel schepen — een directeur was. Eerder dienen we te gelooven aan een vertegenwoordiger die de lading behartigt. Als in onze dagen een reederij een schip chartert — zooals men dat noemt — dan is aan boord van het geharterde schip een vertegenwoordiger, door zijn reederij aangesteld, die de belangen behartigt. In dit geval het belang der lading.

Men noemt zoo iemand met een Engelsch woord: Supercargó. Hij is een stuurman, nautiker. Vandaar dat we meenen voor naukleros, supercargó te mogen vertalen.

Wat het woord kubernétes betreft mag men even zeker kapitein lezen als stuurman. Een kubernétes is in het algemeen iemand die leiding geeft.

Beiden, de kapitein en de supercargó, adviseeren den hoofdman op Schoonehavens niet te blijven.

Bij degenen die den scheepsraad vormden voegen zich nu anderen, waarvan het „meerendeel“ geraden acht „van daar te varen“.

Die anderen zijn natuurlijk allereerst de stuurlieden. Daarvan zijn er als vanzelf meer dan één aan boord. Een groot schip had in die dagen dikwijls twee stuurlieden in gebruik. In dien tijd stuurde nog de stuurman, wat tegenwoordig slechts bij bepaalde gelegenheden voorkomt. En dan niet op zee, maar bij binnenkomen in een haven.

Dat hier van „meerendeel“ gesproken wordt, geeft voor Barde moeilijkheden. „Men zou zeggen dat een besluit werd genomen bij meerderheid van stemmen. Dat is een slecht teeken; aan boord van een schip geeft de kapitein alleen den koers aan en vraagt gemeenlijk niet naar de stem van de bemanning, noch van de passagiers.“ (Commentaar De Handelingen blz. 540.)

Deze zienswijze is echter niet juist. Ten eerste gaat het hier niet over koersbepalen, maar over overwinteren. Iets dat nog wel verschil maakt. Dan spreekt hier niet de stem van de bemanning in mee, noch van de passagiers (uitgezonderd Paulus — een gevangene). Maar hier is, wat men tegenwoordig zou noemen, de „etat major“ bijeen.

Op een goed schip heeft de kapitein het commando en beslist. Maar dat wil heelemaal niet zeggen dat hij den raad van zijn stuurlieden negeert. Het is hier niet „het Spookschip“ uit de legende. Integendeel.

Trouwens Julius — geen nautiker dus — had de leiding. En deze heeft zich wel degelijk laten adviseeren.

„En alzo de haven ongelegen was om te overwinteren, vond het meerendeel geraden ook van daar te varen, of zij eenigszins te Fenix konden aankomen om te overwinteren, zijnde een haven in Creta, strekkende tegen het Zuidwesten en tegen het Noordwesten“.

„En alzo de zuidenwind zachtelijk waaide, meenden zij hun voornemen verkregen te hebben, en afgevaaren zijnde, zeilden zij dicht voorbij Creta henen“ (vers 12 en 13).

Ze vertrokken dus met een zuidenwind van Schoonehavens.

De opgave van windrichting en windstreken in geschriften uit de Oudheid kan men nimmer zoo letterlijk nemen als dat is vermeld staan. Lucas gebruikt voor zuidenwind het woordje „nótos“. Een woord dat ook voor komt in Hand. 28: 13. Met Nótos wordt meer bedoeld het geheele zuiden.

Het was stil weer toen ze vertrokken. Bijna geen wind en ook geen zee. Niet onmogelijk zijn zo langs de kust geroeid. Dit roeien bestond dan in het z.g. boegseeren. Een roeiboort wordt met een lijn aan het voorschip vastgemaakt. Eenige mannen in de boot aan de riemen. Ze trekken het schip voort en leiden den boeg — vandaar boegseeren — in de goede richting.

Het gaat op Fenix aan. Hier strekt zich een haven uit „tegen het Zuidwesten en tegen het Noordwesten“ (Statenvertaling), „een haven die op het zuid- en noordwesten uitziel“ (Tekst en Uitleg), „die naar het Z.W. en N.W. open ligt“ (Leidsche Vertaling), „unter dem Südwest- und Nordwestwinde liegt“ (Breusing), „gegen Südwest und Nordwest“ (Luther), „Contre le vent d'Afrique et du couchant septentrional“ (Fransche Vertaling), „looking north-east and south-east“ (Oxford Bible), „Blépointa katà Liba kai katà chóoron (Nestle).

Fenix was „de eenige baai aan de zuidkust waar schepen veilig konden overwinteren“³⁾. Blijkens dezelfde Sailing Directions was de haven als een cirkel gebouwd en slechts vanuit het oosten binnen te loopen. Men leest vers 12 dan aldus: Een haven die door hooggebergten goed beschermd lag, zoowel „tegen het zuidwesten (Libië), als tegen het noordwesten“. Het is een kleine haven, (tegenwoordig Porto Lutro geheeten), maar beveiligd tegen winterstormen. In haar nabijheid ligt het eilandje Lutro.

De schepen lagen met hun achterstevenen vastgemaakt aan den zuidwal van de haven.

W. E. VAN POPTA.

1) Prof. de Zwaan in Tekst en Uitleg.

2) M. v. Rhijn, De Evangelisten Marcus en Lucas, blz. 72.

3) Sailing Directions The Mediterranean Pilot, Vol. IV.

Er is nog stierie der is als Midd en heeft zifelijckheid v de engelen Maar nu geschiedt n er de Gode De engelen op in hun op aarde, in een was

Want gel onzen Mide dan woont van ons: in mij. Oe zal mij, elle dezes dood lk dank G Hij verlost gestelike heid, doch Het is een hel, waar i doods is de wel. Doch, geeft door lijke moet verderfeljk daan, dan De dood is schapene reeds met looven is l van Jezus Daar begin Zoon geloc

En want staat, dan den Midd open. War ping Door de scheppi als door l de scheppi in Adam v

Neen, nu noch over het werk d harten.

Dat wer „Hoe zulle hebben; en is?“ Maar niet út d Woords, g scheidt de

En dus dij niet é zondaar in heeft enkel tot het ge hart door der predi menschen, minder da duivel, de sluiting va

Dan zijn van God j en het get met het o in God. D nieuwe gel aan, hebbe eindelijk k ik Uw we

Niet éer schapene de Midd dan de ee Zich, en l hebben o achter zie ze zijn in één plant Christus i dat wij m Christus, c sterft: de Alzo ook wel der z in Christu

Maar n tegenwoor dat de Mi maar: hoe